

УДК 658.5; 631.1

В. О. Борисова,
аспірант кафедри економіки та підприємництва,
Хмельницький національний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК

V. Borisova,
Postgraduate student of the Department of Economics and business, Khmelnytsky national University

THE EFFICIENCY OF OPERATION AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті визначено фактори, що впливають на ефективність функціонування підприємств АПК, охарактеризовано перспективи розвитку підприємств АПК України під впливом трансформації ролі даних факторів в сучасних умовах господарювання, під впливом динамічних змін у макро-середовищі та на глобальному аграрному ринку. Визначено роль держави у формуванні умов підвищення ефективності функціонування підприємств АПК та реалізації перспектив їх розвитку. Акцентовано увагу на необхідності забезпечення інноваційного характеру такого розвитку.

In the article the factors affecting the performances of the agricultural sector, described the prospects of agricultural enterprises of Ukraine under the influence of transforming the role of these factors in the current economic conditions, under the influence of dynamic changes in the macro and global agricultural market. The role of the state in shaping the conditions for improving the efficiency of agricultural enterprises and the implementation of their development prospects. Attention is focused on the need to provide innovative character of this development.

Ключові слова: ефективність, фактори ефективності, підприємство, агропродовольчий комплекс, розвиток підприємства, інновації.

Key words: effectiveness, efficiency factors, enterprise, agri-food complex, enterprise development, innovation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Агропромисловий комплекс (далі — АПК) є одним з пріоритетних секторів економіки України як з точки зору його важливості для забезпечення продовольчої безпеки країни, так і з огляду на його високий потенціал, проте ефективність функціонування підприємств АПК країни значно поступається ефективності аграрних підприємств розвинутих країн світу [2, с. 70—73; 16]. Успіх в сучасному аграрному бізнесі визначається вже не стільки доступом до природних ресурсів, скільки впровадженням розробок новітніх технологій, своєчасного отримання необхідної інформації, продукування нових ідей.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК, досягнення зростання виробництва і мотивації до підвищення продуктивності праці, об'єктивною необхідністю є перехід України на інноваційний шлях сталого розвитку. В даному контексті реальним ін-

струментом сприяння структурним змінам у АПК, процесам реформування власності [1], функціонуванню ринкових механізмів [7], що дозволить вносити необхідні зміни в загальну, "генеральну" стратегію і в практичну діяльність підприємств АПК України в сучасних умовах є створення науково обгрунтованої стратегії підприємств, побудованої на основі аналізу проблем функціонування та перспектив розвитку АПК країни [17].

Дослідження факторів, що впливають на ефективність функціонування та вирішення проблем розвитку підприємств АПК є важливими науковими задачами, які повинні вирішуватись, виходячи з наявних знань та досвіду, на основі існуючих підходів та інструментарію стратегічного управління. Вказані задачі, поряд з необхідністю визначення перспектив розвитку підприємств АПК країни, визначають проблематику даної статті.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є визначення факторів, що впливають на ефективність функціонування підприємств АПК, ха-

рактеристика проблем і перспектив розвитку підприємств АПК України під впливом трансформації ролі даних факторів в сучасних умовах господарювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Проблематика ефективного функціонування та розвитку підприємств досліджувалась зарубіжними та вітчизняними науковцями та фахівцями аграрної сфери досить предметно. Ця проблема широко представлена в наукових статтях і працях провідних українських і зарубіжних учених. Проте сама припускає постійну необхідність її вивчення і дослідження. Зокрема теоретичні аспекти даної проблематики висвітлювались в роботах О.І. Амоші, І.О. Іртищевої, М.Ф. Кропивко, О.В. Ковальової, О.В. Короткова.

Для висвітлення проблематики даної статті корисними також є роботи, зорієнтовані на вирішення завдань управління інноваційно-технологічним розвитком (Л.П. Марчук, Н.М. Сіренко, О.В. Шибанін, С.Д. Льєнкова, О.В. Левчук, С.М. Судомир та інші). Натомість, аналіз робіт, пов'язаних з проблематикою ефективності, розвитку підприємств АПК, свідчить, що окремі питання все ще залишаються дискусійними або недостатньо дослідженими, зокрема ті, що стосуються конкретизації факторів ефективності функціонування підприємств АПК.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Ефективність функціонування підприємств АПК залежить від значної кількості зовнішніх та внутрішніх факторів, факторів макро- та мікросередовища. Основними ознаками і головною метою ефективності функціонування підприємств АПК можна вважати збільшення обсягів виробництва продукції підприємства, розширення асортименту і якості продукції, скорочення витрат на виробництво одиниці продукції. Але з іншого боку, слід зважати на те, що в сучасних умовах, під впливом юридично-правових обмежень, ефективність функціонування підприємств АПК повинна вимірюватися з урахуванням умов праці і техніки безпеки, збереження навколишнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Фактори ефективності функціонування підприємств АПК доцільно розподілити на зовнішні, що характеризують умови ведення сільського господарства, які не залежать від волі керівництва підприємства, та внутрішні, суб'єктивні, що впливають на ефективність аграрного виробництва, включають усі самостійні рішення керівництва підприємств АПК з організації виробничого процесу.

Серед зовнішніх факторів слід виділити природні, які є досить численними, серед них можна виділити для місцевості, в якій здійснює свою діяльність підприєм-

ство АПК: кількість опадів; температурні коливання, характерні для певної місцевості; тривалість вегетаційного періоду; склад ґрунту та його структура; ландшафт території; температура повітря та ґрунту; вітрова та водна ерозії тощо. При аналізі даних факторів важливо зважати на те, що одне і те ж природне явище, один і той же природний фактор позначається на ефективності виробництва різних сільськогосподарських культур і в різних регіонах країни по-різному. Саме тому внутрішні фактори деякою мірою визначають можливості ефективного використання можливостей природних: подекуди первинне значення має кількість опадів, в інших регіонах — температура повітря, заморозки, склад ґрунту тощо, і керівництво підприємства, формуючи пріоритети продуктивних груп, терміни висадки рослин та ін. можуть за певних умов зменшити негативний та посилити позитивний вплив природних факторів.

Наступною групою зовнішніх факторів, що впливає на ефективність функціонування підприємств АПК є фактори впливу держави. Передусім це нормативно-правові акти держави, що приймаються органами влади для усіх галузей економіки: трудове законодавство, що визначає умови прийому, звільнення і трудової діяльності працівників, режими праці і відпочинку, тривалість відпусток тощо; цивільний кодекс, що передбачає умови створення, функціонування і ліквідації підприємств і організацій; кримінальне, арбітражне, податкове законодавство; земельний кадастр [14], що передбачає умови оцінки і використання земельних угідь, права і обов'язки власників, користувачів і орендарів земельних угідь тощо. Серед факторів впливу держави, що стосуються безпосередньо АПК, варто виділити:

- умови пільгового оподаткування та кредитування;
- умови надання бюджетної підтримки підприємствам АПК;
- умови захисту інтересів вітчизняних агровиробників при експорті агропродукції;
- умови відшкодування з бюджетних коштів збитків від стихійних лих і інших надзвичайних ситуацій;
- умови створення, функціонування і відміни карантинних і інших санітарних, ветеринарних і інших подібних служб і заходів тощо.

Дані умови, зафіксовані в відповідних нормативно-правових актах, є для сільгосподаровиробників країни об'єктивними, зовнішніми факторами, що суттєво впливають на ефективність господарювання. Внутрішні фактори, що впливають на ефективність функціонування підприємств АПК, об'єднуються в трьох підгрупах залежно від характеру і змісту конкретних факторів: техніко-технологічні, організаційно-управлінські, соціально-економічні та ті, що характеризують стосунки із зовнішніми партнерами (рис. 1).

Перераховані на рисунку 1 фактори безумовно відносяться до внутрішніх по відношенню до підприємства АПК, оскільки усі вони розробляються і реалізуються керівниками, фахівцями і співробітниками конкретного підприємства. Ці заходи можуть бути уточнені або скасовані залежно від результатів їх реалізації, зміни об'єктивних державних факторів, у тому числі ситуації, що склалася на аграрних ринках, цін на ресурси тощо. Ефективна реалізація потенціальних можли-

востей, закладених у перерахованих факторах, визначається підприємницькими здібностями, досвідом і кваліфікацією усіх категорій працівників конкретних підприємств АПК, діючих в загальній системі внутрішньогосподарського механізму [10].

Окрему підгрупу внутрішніх факторів формують економічні стосунки підприємства із зовнішніми партнерами по АПК (наприклад, переробними і обслуговуючими підприємствами і організаціями), а також стосунки, що виникають в процесі кооперації і інтеграції у рамках різноманітних типів агропромислових формувань [4]. Рішення по них носять суб'єктивний характер, оскільки приймаються конкретними людьми на конкретні терміни, вони можуть бути змінені або скасовані на вимогу сторін.

Характеризуючи ефективність використання потенціалу, який закладено в перелічених внутрішніх факторах, слід звернутись до досвіду країн світу.

Цікавим в цьому сенсі є досвід Китаю. Буквально з перших кроків аграрної реформи в Китаї були створені умови для стимулювання ремісничих промислів, підсобних промислових виробництв і переробних підприємств. Інтеграційні процеси сільського господарства і промислової діяльності на селі, об'єднання промислових і торгових підприємств з сільськогосподарським виробництвом у складі кооперативів і держгоспів дозволили прискорити вирішення багатьох проблем в ході аграрної реформи. Значні кошти від промислової діяльності стали вкладатися в розвиток землеробства і тваринництва, а також у вирішення соціальних проблем села. Продукція АПК насичила ринок інвентарем, устаткуванням і товарами народного споживання. Внаслідок чого сільська територіальна промислова діяльність дозволила зайняти вільну частину населення, звести до мінімуму його міграцію до міста, що дало можливість більш ніж удвічі знизити рівень безробіття на селі [12].

Попри те, що у світі немало країн із сприятливими для ведення сільського господарства кліматичними умовами, саме США були і залишаються провідною аграрною країною світу, що можна пояснити особливостями державної політики США (зовнішньої по відношенню до підприємств АПК США групи факторів), спрямованої на всебічне сприяння розвитку АПК, у тому числі на інноваційну підтримку [15].

Зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в США і інших розвинутих країнах

Рис. 1. Внутрішні фактори, що впливають на ефективність функціонування підприємств АПК

забезпечується за рахунок реалізації досягнень науково-технічного прогресу. Світовий досвід свідчить про те, що завдяки науково-технічному прогресу економіка провідних країн стає більш інтелектуально насиченою і менш сировинною [12]. Сукупні витрати на наукову діяльність, пов'язані з розвитком сільського господарства, складають в США близько 4 млрд дол. В Україні для забезпечення розвитку аграрної науки необхідно щорічно виділяти з державного бюджету кошти в сумі не менше 1,7 %, а в перспективі — 2,3—2,5 % вартості продукції, виробленої АПК. Нині цей показник не перевищує 0,4 % [5].

Натомість проблеми розвитку АПК України далеко не обмежуються недостатнім фінансуванням наукових розробок та їх впровадження. При переході до ринку, внаслідок непередуманої аграрної політики, було допущено різке зниження ефективності використання ресурсного потенціалу АПК країни: землі, виробничих фондів і трудових ресурсів [9]. Сталося часткове витіснення вітчизняних сільськогосподарських виробників з внутрішнього ринку продовольства. Значна частина господарств збанкрутувала, що привело до втрати робочих

Таблиця 1. Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах України в 2003—2013 рр.

Рік	на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 року; грн.			у % до попереднього року		
	сільськогосп-виробництво	рослинництво	тваринництво	сільськогосп-виробництво	рослинництво	тваринництво
2003	38007,0	44266,3	27351,7	93,3	86,3	115,5
2004	63376,9	78074,1	36084,0	166,8	176,4	131,9
2005	72621,9	86198,1	47992,8	114,6	110,4	133,0
2006	83854,6	98033,7	58507,4	115,5	113,7	121,9
2007	88571,3	94905,2	75970,2	105,6	96,8	129,8
2008	127372,5	142513,5	92722,8	143,8	150,2	122,1
2009	131332,0	138741,7	113976,7	103,1	97,4	122,9
2010	132680,4	133603,0	130473,7	101,0	96,3	114,5
2011	165229,0	171142,8	148840,3	124,5	128,1	114,1
2012	159679,0	155543,8	171798,3	96,6	90,9	115,4
2013	201216,9	202220,5	198185,6	126,0	130,0	115,4

місць та різко погіршило загальну соціально-економічну ситуацію на селі.

Характеризуючи тенденції ефективності АПК країни, зосередимось на аналізі таких показників, що характеризують ефективність функціонування, як продуктивність праці та рентабельність сільськогосподарського виробництва. Так, за даними Держкомстату продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах в останні десять років зростала з року в рік (табл. 1, рис. 2) [8]. Натомість, рентабельність сільськогосподарського виробництва України в 2003—2013 рр. відзначалась досить нестійкою динамікою (табл. 2, рис. 3) [8].

Спостерігалось падіння рентабельності в післякризовому 2009 році та зниження показника протягом трьох останніх років. На даний момент рівень рентабельності в середньому по сільгосппродукції знаходиться на рівні 11,2%, що співвідноситься з рівнем як по тваринництву (11,3%), так і по рослинництву (11,1%). Особливо слід відзначити падіння рентабельності до рівня збитковості по тваринництву в 2006, 2007 рр. та функціонування

підприємств на рівні окупності в 2008 році, що спричинили негативні тенденції м'ясної промисловості.

Для забезпечення високої ефективності функціонування підприємств АПК України необхідно удосконалити систему організації на усіх рівнях управління підприємством на основі перспективного планування. Особлива увага повинна приділятися створенню умов для розвитку інноваційних і високотехнологічних виробництв аграрної спрямованості. Не викликає сумніву, що для реалізації інноваційної діяльності потрібні великі інвестиції проте, більшість агровиробників в Україні, не маючи власних ресурсів, не можуть скористатися кредитами.

Серед основних напрямів вкладення коштів — придбання нової сільськогосподарської техніки. У інші інновації такі, як механізація і автоматизація робіт, впровадження нових технологій, енергозбереження, підвищення безпеки праці і навчання персоналу, інвестує лише незначна частка підприємств [6]. Ця особливість інвестиційних процесів в підприємствах АПК обумовлена потребою в оновленні їх матеріально-технічної бази, відпрацьований ресурс якої складає 70—80 %. Якщо раніше щороку Україна купувала 10—12 тисяч зернозбиральних комбайнів і стільки ж списувала, маючи в цілому 115—117 тисяч комбайнів, то зараз на селі 40—44 тисячі фізично і матеріально застарілих комбайнів [5, с. 312.]. Підприємствами не приділяється увага таким важливим для їх функціонування питанням, як розвиток системи збуту, механізація і автоматизація робіт, впровадження новітніх технологій, енергозбереження, навчання персоналу.

Проблема формування джерел інвестування програм інноваційного розвитку сьогодні стоїть надзвичайно гостро і посилюється значною потребою в інвестиційних ресурсах для структурної перебудови економіки [15; 19], модернізації підприємств і створення інноваційної продукції. Механізм інвестиційного забезпечення реалізації потенціалу інновацій на рівні підприємств реалізується по трьох основних напрямках: мобілізація власних джерел фінансування інновацій; державна підтримка інноваційних ініціатив; створення привабливих умов для приходу в галузь приватних інвесторів [11].

Отже, проблеми розвитку підприємств АПК країни можна здолати тільки маючи доступ до сучасних техно-

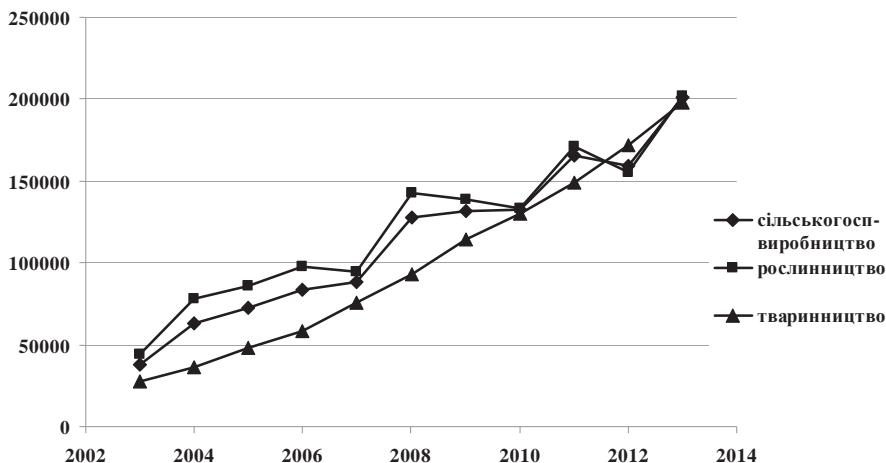

Рис. 2. Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах України в 2003—2013 рр. на 1 зайнятого в сільгоспвиробництві, у постійних цінах 2010 року; грн.

Таблиця 2. Рентабельність сільськогосподарського виробництва України в 2003–2013 рр., %

Рік	продукція сільського господарства	у тому числі												
		продукція рослинництва	з неї					продукція тваринництва	з неї					
			зерно	насіяння соняшнику	цукрові буряки (фабричні)	картопля	овочі відкритого ґрунту		м'ясо великої рогатої худоби	м'ясо свиней	м'ясо овець та кіз	м'ясо птиці	молоко	яйця
2003	12,6	41,7	45,8	64,3	6,2	33,5	30,9	-18,8	-44,3	-33,0	-37,8	11,0	9,9	18,5
2004	8,1	20,3	20,1	45,2	-0,8	-0,7	-5,0	-11,3	-33,8	-14,4	-44,3	3,8	-0,4	15,2
2005	6,8	7,9	3,1	24,3	4,8	17,8	16,1	5,0	-25,0	14,9	-32,1	24,9	12,2	23,5
2006	2,8	11,3	7,4	20,7	11,1	56,2	14,8	-11,0	-38,4	-9,2	-34,3	12,1	-3,7	-6,8
2007	15,6	32,7	28,7	75,9	-11,1	24,7	14,1	-13,4	-41,0	-27,6	-46,4	-19,0	13,8	9,1
2008	13,4	19,6	16,4	18,4	7,1	7,9	11,1	0,1	-24,1	0,3	-38,6	-11,3	4,1	13,0
2009	13,8	16,9	7,3	41,4	37,0	12,9	19,1	5,5	-32,9	12,1	-31,8	-22,5	1,4	13,1
2010	21,1	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1	23,5	7,8	-35,9	-7,8	-29,5	-4,4	17,9	18,6
2011	27,0	32,3	26,1	57,0	36,5	17,7	9,9	13,0	-24,8	-3,7	-39,6	-16,8	18,5	38,8
2012	20,5	22,3	15,2	45,8	15,7	-21,5	-6,8	14,3	29,5	2,0	-40,0	-7,2	2,3	52,6
2013	11,2	11,1	1,5	28,5	2,7	23,0	7,0	11,3	-43,3	0,2	-42,8	-10,0	13,6	47,6

логії і за умов налагодження ефективного управління, здатного сприймати і впроваджувати інновації у виробництво.

Перспективним напрямом є розвиток системи венчурного інвестування як одного з найважливіших позабюджетних джерел фінансування: з одного боку [17], Україна має певний венчурний потенціал, з іншого — податкове законодавство мало пристосоване до потреб венчурного бізнесу. Саме тому має бути посилений позитивний вплив зовнішньої групи факторів ефективності функціонування підприємств АПК України, а саме: фактор ефективної державної політики [12], спрямованої на розвиток підприємств. Державі необхідно: узаконити податкові пільги, включаючи податкові знижки із загальної суми інвестицій в активну частину основного капіталу; скоротити оподатковуваний дохід розробників інноваційної продукції; ввести податкове стимулювання підприємств, що надають устаткування і кошти суб'єктам інноваційного підприємництва, венчурним організаціям.

Впровадження стимулюючих підвищення ефективності функціонування державних механізмів сприятиме наступному:

1. Ефективне податкове законодавство дозволить не лише знизити собівартість продукції і послуг, але і підвищити їх конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках. В першу чергу, це послужить стимулом для реінвестування прибутку від успішних проектів в їх розвиток і ініціацію нових інвестицій. Також послужить поштовхом до створення нових виробництв, у тому числі і наукомістких.

2. Визначення пріоритетних сфер економічної діяльності сприятиме залученню інвестицій і передових технологій, а також значною мірою усунути диспропорції в економічному розвитку регіонів.

Перспективними напрямками підвищення ефективності функціонування підприємств АПК України, на думку автора статті, є:

1. Удосконалення системи ведення землеробства, за рахунок підвищення родючості ґрунтів (використан-

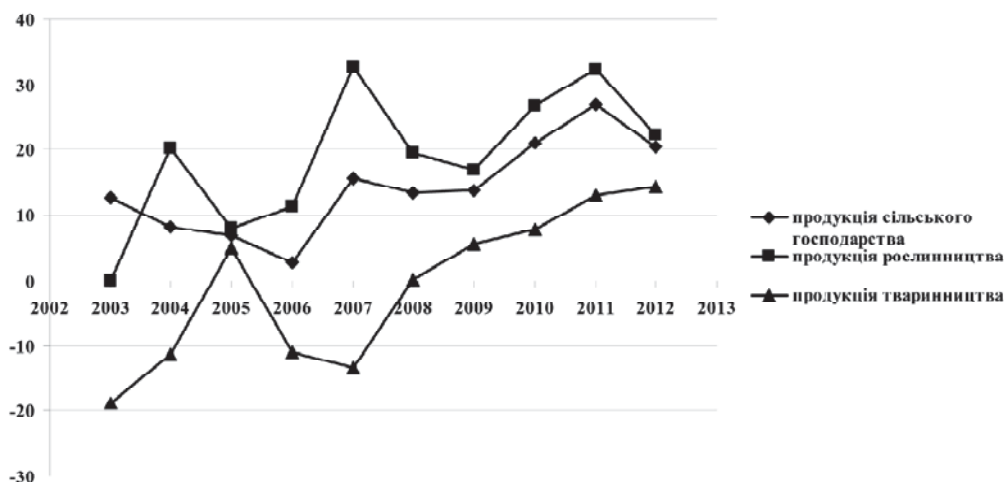

Рис. 3. Рентабельність сільськогосподарського виробництва України в 2003–2013 рр., %

ня науково обґрунтованих обсягів хімічних і біологічних засобів захисту рослин тощо).

2. Розвиток зрошуваного землеробства, за рахунок відновлення зрошуваних земель.

3. Підвищення ефективності водокористування шляхом застосування способів краплинного поливу, що дозволяють понизити витрату води в 3—4 рази (в першу чергу у виноградарстві і плодівництві).

4. Збільшення площі поливу сільгоспугідь і присадибних ділянок за рахунок вторинного використання скидних вод.

5. Пріоритетний розвиток галузей рослинництва, максимально орієнтованих на використання наявного біокліматичного потенціалу.

Таким чином, Україна має значний потенціал аграрного сектору, але існує ряд проблем з цим пов'язаних: неолік капіталу для підвищення продуктивності і конкурентоспроможності, використання стандартів виробництва, що не відповідають міжнародним, несприятлива законодавча база. Шляхами рішення цих проблем є зміни в економічних, політичних і соціальних аспектах життєдіяльності країни. У сучасних умовах ключове значення для максимальної реалізації цього потенціалу має впровадження сучасних агротехнічних технологій на усіх етапах виробництва, подальше підвищення ефективності і оптимізація використання усіх видів ресурсів (землі, поливної води, добрив, фінансових і трудових ресурсів та ін.), мобілізація останніх наукових досягнень у сфері насінництва і рослинництва для розширення видів і сортів продовольчих культур, адаптованих до ґрунтово-кліматичних умов країни.

Вдосконалення внутрішньовиробничих і організаційних процесів дасть можливість підприємствам АПК як відкритій системі поліпшити свої господарюючі позиції в ринкових умовах, що вплине на:

- збільшення попиту на продукцію підприємства;
- стабільність ділової активності і позитивних відгуків про підприємство;
- упевненість зацікавлених сторін в результативності і ефективності підприємств, доведених фінансовими і соціальними вигодами;
- здатність створювати власні цінності завдяки оптимізації витрат і ресурсів, а також гнучкості і швидкості реагування на зміни ринкової ситуації тощо.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Ефективність функціонування підприємств АПК в сучасних мовах господарювання визначає комплекс об'єктивних (зовнішніх) і суб'єктивних (внутрішніх) факторів. За інших рівних умов показники ефективності господарювання будуть вищі у тих підприємств АПК, де колективи зуміли пристосуватися до умов, що диктуються основними внутрішніми та зовнішніми факторами, навчилися гнучко враховувати та втілювати сприятливі для них позиції та перспективи, а також здатні більш ефективно, ніж інші підприємства мінімізувати можливі несприятливі ситуації, що несуть в собі значимі економічні, політичні, маркетингові, соціальні та інші ризики. В цьому контексті головна увага має бути приділена виявленню резервів підвищення ефективності діяль-

ності підприємств АПК України на основі вдосконалення внутрішньої організаційно-виробничої структури, ефективного управління наявними ресурсами та використання перспектив інтеграції вітчизняних ринків до світових (чому сприятиме, зокрема, імплементація Угоди про Асоціацію з ЄС).

Обґрунтовано необхідність особливої уваги з боку держави стосовно управління розвитком аграрних підприємств через те, що аграрний сектор є одним з найпріоритетніших секторів економіки країни як з точки зору його важливості для забезпечення продовольчої безпеки країни, так і з огляду на його високий експортний потенціал.

Широке застосування інновацій є необхідним елементом підвищення ефективності АПК, пов'язаним з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності підприємств і забезпеченням населення високоякісною аграрною продукцією. Перспектива інноваційного розвитку вітчизняного АПК означає його якісне реформування, що базується на зростанні виробничих показників з одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму. Цей процес повинен забезпечуватися постійним використанням більш сучасних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, нових сортів культур рослин і порід тварин, перспективних інформаційних технологій.

Література:

1. Аграрна реформа в Україні (соціологічна діагностика) / М. Баланівський [та ін.]; заг. ред. В. Тарасенко; НАН України, Ін-т соціології. — К.: ІС НАН України, 2007. — 576 с.
2. Амбросов В.Я. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі / В.Я. Амбросов // Економіка України. — 2009. — № 1. — С. 67—73.
3. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В.Г. Андрійчук; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". — К.: КНЕУ, 2010. — 414 с.
4. Валентинов В.Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики / В.Л. Валентинов; Інститут аграрної економіки УААН. — К.: 2003. — 330 с.
5. Васильківська К. Інвестиційна привабливість сільських територій / К. Васильківська // Вісник ЛНАУ; Економіка АПК. — 2009. — № 16 (2). — С. 310—314.
6. Гривківська О. В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства: монографія / О.В. Гривківська. — Т.: Астон, 2012. — 337 с.
7. Єранкін О.О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: монографія / О.О. Єранкін. — К.: КНЕУ, 2009. — 419 с.
8. Зведені показники сільського господарства 1990-2013 / Держкомстат України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/zp_u.html
9. Кирилюк Є.М. Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем: монографія / Є.М. Кирилюк; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". — К.: КНЕУ, 2013. — 571 с.

10. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія / Ю.Я. Лузан. — К.: ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2010. — 470 с.

11. Пугачова М.В. Тенденції української економіки очима керівників підприємств: (аналітичний огляд). Дослідження інвестиційної політики українських підприємств / Пугачова М.В. // Статистика України. — 2009. — № 1. — С. 41—49.

12. Підтримка аграрного сектора в системі державного регулювання економіки / НАН України, Ін-т економіки та прогнозування, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича; [уклад.: Бородіна О. М. та ін.; за ред. О. М. Бородіної, Ю.М. Лопатинського]. — Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009. — 279 с.

13. Саблук П.Т. Функціонування аграрного ринку в умовах глобалізації економіки / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, С.М. Кваша та ін. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2009. — 56 с.

14. Сафонова В.И. Трансформація аграрних земельних відносин в природопользованні України: монографія / В.И. Сафонова — Симферополь: ИТ "АРИАЛ", 2009. — 378 с.

15. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія / Н.М. Сіренко. — Миколаїв, 2010. — 416 с.

16. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наукова доповідь / О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуроров та ін. — К.: НАН України, Ін-т екон. та прогноз., 2012. — 56 с.

17. Чіпко Т. Перспективи розвитку АПК України на фоні світової продовольчої кризи / Т. Чіпко // Географія та туризм: Науковий збірник. Випуск 26 / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. — К.: Альтерпрес, 2013. — С. 56—61.

18. Шмидт Р. Особенности "перезагрузки" для сельского хозяйства / Роберт Шмидт // Ежедневная всеукраинская газета "День". — 2010. — № 230 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/298008>

19. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О. Шубравська // Економіка України. — 2012. — № 1. — С. 27—35.

References:

1. Balaniv's'kyj, M. (2007), *Ahrarna reforma v Ukraini (sotsiologichna diahnozyka)* [Agrarian reform in Ukraine (sociological diagnosis)], IS NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.

2. Ambrosov, V.Ya. (2009), "Efficiency of use factors of expanded reproduction in the agricultural sector", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 67—73.

3. Andrijchuk, V.H. (2010), *Ekonomika pidpriemstv ahroprodovol'choho kompleksu* [Economy of enterprises agroindustrial complex], KNEU, Kyiv, Ukraine.

4. Valentynov, V.L. (2003), *Rehulivannia mizhhaluzevykh vidnosyn v systemi ahranoi polityky* [Regulation of intersectoral relations in the system agrarian policy], Instytut ahranoi ekonomiky UAAN, Kyiv, Ukraine.

5. Vasylykiv's'ka, K. (2009), "Investment attractiveness of rural territories", *Ekonomika APK*, vol. 16, no. 2, pp. 310—314.

6. Hryvkiv's'ka, O.V. (2012), *Zabezpechennia finansovoi bezpeky sil's'koho hospodarstva* [Providing financial security of agriculture], Aston, Ternopil, Ukraine.

7. Yerankin, O.O. (2009), *Marketynh v APK Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Marketing in AIC Ukraine under globalization], KNEU, Kyiv, Ukraine.

8. State Statistics Committee of Ukraine (2013), *Statistical information*, available at: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/zp_u.html (Accessed 25 January 2015).

9. Kyryliuk, Ye.M. (2013), *Ahrarnyj rynek v umovakh transformatsii ekonomichnykh system: monohrafiia* [The agricultural market in conditions of transformation economic systems], KNEU, Kyiv, Ukraine.

10. Luzan, Yu.Ya. (2010), *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahroprovyslovoho vyrobnytstva Ukrainy* [Organizational and economic mechanism to ensure development of agricultural production in Ukraine], NNTs "In-t ahrar. ekonomiky", Kyiv, Ukraine.

11. Puhachova, M.V. (2009), "Ukrainian economic trends through the eyes of heads of enterprises", *Statystyka Ukrainy*, vol. 1, pp. 41—49.

12. Borodina, O.M. (2009), *Pidtrymka ahrarnoho sektora v systemi derzhavnoho rehulivannia ekonomiky* [Support for the agricultural sector in system of state regulation of the economy], Cherniv. nats. un-t, Chernivtsi, Ukraine.

13. Sabluk, P.T. (2009), *Funktsionuvannia ahrarnoho rynku v umovakh hlobalizatsii ekonomiky* [The functioning of the agricultural market in a globalized economy], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

14. Safonova, V.Y. (2009), *Transformatsiia ahrarnykh zemel'nykh otnoshenyj v pryrodopol'zovannyi Ukrainy* [Transformation of agricultural land relations in nature management of Ukraine], YT "ARYAL", Symferopol', Ukraine.

15. Sirenko, N.M. (2010), *Upravlinnia stratehiieiu innovatsijnoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy* [Management of strategy innovative development of the agricultural sector Ukraine], Mykolaiv, Ukraine.

16. Borodina, O.M. Heiets', V.M. and Hutorov, A.O. (2012), *Ukrains'ka model' ahrarnoho rozvytku ta ii sotsioekonomichna pereoriantatsiia* [Ukrainian agricultural development model and its socio-economic reorientation], NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.

17. Chipko, T. (2013), "Prospects for agricultural development Ukraine against the background of the global food crisis", *Heohrafiia ta turyzm: Naukovyj zbirnyk*, vol. 26, pp. 56—61.

18. Shmydt, R. (2010), "Features of the "reset" for agricultural", *Ezhednevnaia vseukrainskaia hazeta "Den"*, vol. 230, available at: <http://www.day.kiev.ua/298008> (Accessed 25 January 2015).

19. Shubravs'ka, O. (2012), "Innovative development of the agricultural sector of Ukraine: Theoretical and methodological aspects", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 27—35.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2014 р.